

## Справа «Адамсонс проти Латвії»

### (“Adamsons v. Latvia”)

У рішенні, ухваленому 24 червня 2008 року у справі *«Адамсонс проти Латвії»*, Суд постановив, що

- було порушено ст. 3 Першого протоколу до Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції, Суд призначив сплатити заявнику 10 000 євро як компенсацію моральної шкоди.

### **Обставини справи**

Заявник Дженіс Адамсонс є громадянином Латвії, народився 1956 року і проживає у м. Преїлі (Латвія).

Справа стосується усунення заявника від участі у виборах, зважаючи на його колишню службу у Прикордонних військах СРСР, які підпорядковувались КДБ СРСР, та на виключення заявника з виборчого списку політичної партії, в якій він був до того заступником її керівника.

У 1979 році п. Адамсонс став військовослужбовцем Прикордонних військ СРСР – військового формування, котре знаходилися у підпорядкуванні КДБ СРСР. Упродовж служби, яка проходила головним чином на Далекому Сході, заявник отримав офіцерське звання. Після розпаду СРСР у грудні 1991 року усі війська СРСР відійшли під юрисдикцію Російської Федерації. У червні 1992 року заявник залишив службу у цих військах і повернувся до Латвії. Заявника призначали на високі керівні посади новосформованої армії Латвії. Спочатку він був заступником начальника військово-морських сил, а згодом став начальником сил охорони державного кордону. У 1994 році заявник відмовився від кар’єри військового заради участі в політиці. Спочатку його було призначено на посаду міністра внутрішніх справ, а згодом обрано до парламенту. На посаді депутата парламенту заявник залишався до 2002 року.

У 1996 році заявник залишив партію «Латвійських шлях», котра на той час перебувала при владі, і перейшов до лав опозиційної сили – Соціально-демократичної партії Латвії. У 1998 році були розкриті матеріали Державного

архіву, в яких, зокрема, вказувалося на співпрацю заявника із КДБ. За ініціативою прокуратури було розпочато розгляд справи щодо заявника у суді. У березні 2000 року суд ухвалив рішення, в якому відзначив те, що заявник був офіцером Прикордонних військ КДБ, а не «офіцером КДБ», як стверджувала прокуратура. На підставі цього рішення у квітні 2000 року група депутатів парламенту поставила питання про скасування депутатського мандату заявника. Ці депутати спиралися на норми Закону «Про вибори до Парламенту», зокрема на ч.5 ст. 5, у якій йшлося про усунення від участі у виборах осіб, котрі «перебували чи перебувають на військовій службі як офіцери державної безпеки, розвідки чи контррозвідки СРСР, Республіки Латвії чи іноземної держави». Проте рішення проти заявника ухвалено не було, оскільки парламентська комісія визнала, що суд у своєму рішенні провів чітке розмежування між поняттями «офіцер КДБ» та «офіцер Прикордонних військ КДБ». Навіть якщо друге поняття передбачало підпорядкування КДБ, законодавче обмеження стосувалося лише першої категорії осіб.

У 2002 році заявник вступив у виборчу кампанію як кандидат від Робітничої соціально-демократичної партії Латвії. Однак Центральна виборча комісія виключила його з виборчого списку на підставі ч.5 ст. 5 Закону «Про вибори до Парламенту».

Заявник звернувся з апеляційною скаргою до суду. У серпні 2002 року його скарга була відхилена. Це рішення було підтримане Сенатом Верховного суду Латвії.

У червні 2004 року п. Адамсонс взяв участь у європейських парламентських виборах. Законодавство про вибори до Європейського парламенту не містить обмежень, подібних до тих, що передбачені у внутрішньодержавному законодавстві Латвії. Однак партія, від якої балотувався заявник, за підсумками виборів не пройшла до Європейського парламенту.

### ***Зміст рішення Суду***

Спираючись на ст. 3 Першого протоколу до Конвенції, п. Адамсонс скаржився на виключення його з виборчого списку партії та, відтак, на усунення його від участі у виборах. Він також зазначав про порушення ст. 14 Конвенції.

Суд передусім нагадав про недавнє історичне минуле Латвії під радянським правлінням та про активну роль КДБ, головного державного органу безпеки колишнього СРСР, у підтриманні тоталітарного режиму та у знищенні будь-яких проявів політичної опозиції. З огляду на це Суд дійшов висновку про те, що виборче законодавство відповідало законній меті захисту незалежності держави, її демократичного порядку, інституційної системи та національної безпеки.

Далі Суд мав оцінити, чи рішення, котре завадило п. Адамсонсу брати участь у виборах, було пропорційним до законної цілі, яка ним переслідувалася. Суд, зважаючи на особливості соціально-історичного підґрунтя справи, відзначив, що упродовж перших років після здобуття Латвією незалежності виборчі права могли бути істотно обмежені. І такі обмеження не вважалися б порушенням ст. 3 Першого протоколу до Конвенції. Втім з плином часу загальної підозри стосовно певної групи осіб вже не було достатньо. І компетентні органи мали збирати додаткові аргументи та докази, аби виправдати застосування відповідного обмеження виборчих прав громадянина.

Суд відзначив, що ч. 5 ст. 5 Закону «Про вибори до Парламенту» була спрямована проти «офіцерів» КДБ. Зважаючи на широкий набір функціональних повноважень цього органу, Суд вирішив, що використаний у законі підхід до обмеження був надто загальним. Суд вказав, що доцільно натомість застосовувати індивідуальне вирішення питання у кожному разі, тобто вивчення конкретної поведінки особи у кожній окремій справі.

Суд зауважив, що заявника ніколи не звинувачували прямо чи опосередковано в участі у неправомірній діяльності, яка практикувалась колишнім тоталітарним режимом (мались на увазі репресії, доноси, а також

інші заходи, спрямовані проти людини). У минулому житті заявника не було виявлено нічого такого, що вказувало б на його протистояння чи відверту ворожість відновленню Латвією своєї незалежності та демократичного порядку.

Більше того, заявника було усунуто від участі у виборах лише у 2002 році, тобто після того, як він продемонстрував визначні досягнення на військовій та політичній ниві у Латвії як незалежній державі. І справді, після свого повернення у 1992 році на батьківщину він посідав дуже високі посади перш ніж стати депутатом. На думку Суду, тільки винятково нагальні причини могли виправдати виключення заявника з виборчого списку. Втім Уряд не зміг навести такі причини. Більше того, упродовж згаданих десяти років у заявника було достатньо нагод, аби довести свою лояльність до держави та відданість демократичним цінностям. І Уряд виявився неспроможним надати хоча б якісь докази відсутності у заявника відповідних якостей.

Тому мало місце порушення ст. 3 Першого протоколу до Конвенції. З огляду на визнання порушення зазначеної статті, Суд не вважав за необхідне вирішувати питання стосовно порушення ст. 14 Конвенції